

actieve vrouwenkiesrecht speelden een rol) bleek dat percentage tot 19,4 te zijn gedaald. Hoewel het nadien weer steeg, werd toch ook in '29 het kwart nog niet gehaald (23,8 %): hoe lang zou het duren voor die minderheid langs democratische weg meerderheid geworden was? Eens zouden toch aan de confessioneel-georganiseerde en confessioneel stemmende arbeiders de schellen van de ogen vallen! Partijleider Albarda zag nog in '29, sprekend in de Kamer, zijn partij als de enige die 'op voortdurende bloei (mocht) hopen en zelfs rekenen, zodat zij in de toekomst de meerderheid zal verwerven.' 'Wie zou', vroeg toen schamper de katholieke leider Nolens, 'wredelijk dit optimisme willen verstoren? Hoop doet leven!'¹

Zonder het te willen, soms zelfs zonder het ten volle te beseffen, waren de socialisten in den lande één kracht naast andere geworden; een kracht welke binnen het raam van de parlementaire democratie (een begrenzing die in de jaren '20 niet zonder aarzeling en wrevel aanvaard werd) op tegenkrachten stiet die van een hinderlijke en niet-voorzienbare hardnekkigheid bleken te zijn. Dat bevorderde enerzijds het geestelijk isolement dat, wij zagen dat reeds, ook andere volksgroepen dierbaar was – anderzijds leidde het tot gefrustreerdheid. In de besturen van vele gemeenten, Amsterdam in de eerste plaats, konden sociaal-democraten constructief werkzaam zijn (de volkswoningbouw, gebied waarop veel te doen was,² had spoedig hun bijzondere aandacht), maar tot het landsbestuur werd hun de weg versperd door de conservatieve krachten.

Die waren nu eenmaal de sterkste.

Het contrast tussen het revolutionaire ideaal en de evolutionaire praktijk kon niet nalaten, spanningen te wekken. Tegen het eind van de jaren '20 werden die spanningen aan een kleine maar actieve linkervleugel te machtig. Het partijbestuur een uitzichtsloos opportunisme verwijtend, ging deze vleugel zich apart organiseren met eigen discussiegroepen en een eigen orgaan. Voornaamste redacteur daarvan was P. J. Schmidt, hoofd van de voorlichtingsdienst van het NVV, die veel contact had met de algemeen secretaris van de ook in Amsterdam gevestigde Internationale Transportarbeiders Federatie, het ITF, Edo Fimmen. Fimmen koesterde de ijdele hoop dat hij de Tweede (socialistische) en Derde (communistiche) Internationale met elkaar zou kunnen verzoenen.

¹ Aangehaald door Oud: *Het jongste verleden*, dl. IV, p. 10. ² Hoewel in het gehele land tussen 1919 en 1929 bijna een half miljoen nieuwe woningen gebouwd werden, toonde de wonings- en gezinsstatistiek aan dat er in 1930 nog ruim 200 000 woningen waren met, volgens de normen van 1930, onvoldoende ruimte voor het daarin gehuisveste gezin. H. G. van Beusekom: 'De volkshuisvesting', in *Ned. volksh.*, dl. XIII, p. 24.